



Τι είναι πραγματικότητα και τι ψευδαίσθηση; Τι είναι «αλήθεια»; Προαίονα φιλοσοφικό ερώτημα, από τα σημανμένα του Πλάτωνα, που φέρεται να απάντησε και ο Πόντιος Πιλάτος στον Ιησού, χωρίς να λάβει απάντηση.

Τρώγοντας μπέργκερ σε μια σπηλιά

Φιλοσοφικοί διάλογοι με κιούμφορ και... Big Mac

ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ
Πλατωνικοί διάλογοι
ή γιατί στο σπλιτσο
κάνουν όλοι πάρτι
εκδ. Πατάκης, 2023, σελ. 256

Τον **ΓΙΩΡΓΟ ΤΣΑΚΝΙΑ**

«Ήμουν έτοιμος να δοκιμάσω το ζουμέρο Big Mac που μόλις είχα παραλάβει όταν η Μαριάνθη, απ' το βόθος της κουζίνας, είπε: "Το ξέρεις ότι η πραγματικότητα είναι μια ψευδαίσθηση;" "Πώς το λέει αυτό;" "Ο δαλάι Λάμια" είπε. "Το κάμπομγκερ πάντως που κρατάω στο χέρι μου είναι αληθινό" είπα. "Και πως είσαι σίγουρος ότι δεν το σκεφτήκαμε;" "Είπα. "Τι εννοείς;" είπα.

Ο φιλοπερίεργος αναγνώστης που θέλει να δει τι θα γίνει τελικά με το μπέργκερ, τη Μαριάνθη και τον δαλάι Λάμια, ως διαβάζει το βιβλίο του Χάρη Βλαβιανού «Πλατωνικοί διάλογοι ή γιατί στο σπλιτσο κάνουν όλοι πάρτι» εκτός του ότι θα ικανοποιήσει την περιέργειά του σχετικά με τον εν λόγω διάλογο, θα απολαύσει εξαιρετικής ποιότητας κιούμφορ στο στυλό του βιβλίου, που διαρθρώνεται σε πέντε μέρη και περιλαμβάνει συνολικά 67 κείμενα, τα περισσότερα εκ των οποίων διαλογικά, μεταξύ αυτών –ενταγμένοι οργανικά στο βιβλίο– δύο διάλογοι του Ρόσου συγγραφέα Ντιμίτρι Πρίγκοφ (1940-2007) και τέσσερα ποιήματα της Βρετανίδας ποιήτριας Κάρολ Αν Ντάφι (γενν. 1955), μεταφρασμένα από τον Βλαβιανό.

Κεντρικός άξονας των «Πλατωνικών διαλόγων» είναι η απουσία επικοινωνίας στις διαπροσωπικές σχέσεις. Η ασυνεννοησία, οι παράλληλοι μονόλογοι, εντέλει η άδραμία επικοινωνίας αποτελούν συχνό μοτίβο της λογοτεχνίας και, διόλου τυχαία, αγαπημένο θέμα συγγραφέων που κατατάσσονται στα είδη του φωτογραφικού και της επιστημονικής φαντασίας – ως αναφέρουμε εδώ «Το αριστερό χέρι του σκοταδισμού» της Ούρουλα Λε Γκεν (1969) και, κυρίως, το «Σολάρις» του Στανίσλαβ Λεμ (1961). Ο ίδιος ο Βλαβιανός σημειώνει στο βιβλίο πως η διαλογική φόρμα οφείλεται αφενός στον Πλάτωνα και αφετέρου στη συστηματική ανάγνωση του Τζέιμς Τέιτ (1943-2015), που έχει «το πιο ανατρεπτικό κιούμφορ από όλους τους μεταμοντέρνους Αμερικανούς ποιητές».

Ο διάλογος, απόσπασμα του οποίου πρότασεται, και τον οποίο χρησιμοποιούμε ως παράδειγμα της όλης σύνθεσης του βλαβιανού, καταπνέεται με ένα από τα προαίονα ερωτήματα



Η διαλογική φόρμα του βιβλίου οφείλεται αφενός στον Πλάτωνα και αφετέρου στη συστηματική ανάγνωση του Τζέιμς Τέιτ (1943-2015), σημειώνει ο συγγραφέας.

Κεντρικός άξονας των «Πλατωνικών διαλόγων» είναι η απουσία επικοινωνίας στις διαπροσωπικές σχέσεις.

της φιλοσοφίας – και τα αγαπημένα του Πλάτωνα: Τι είναι πραγματικότητα και τι ψευδαίσθηση; Τι είναι «αλήθεια»; Το ερώτημα αυτό απάντησε και ο Πόντιος Πιλάτος στον Ιησού, χωρίς να λάβει απάντηση, σε μια παράξενη και πολυσυζητημένη αποκοπή του κατά Ιωάννην Ευαγγελίου (37-38): «Είπεν ούν αὐτῷ ὁ Πλάτων· οὐκ οὐκ βασιλεὺς εἶσθε, ἀπεκριθὼν Ἰησοῦς οὐ λέγεισθε ὁ βασιλεὺς εἰμι ἐγώ, ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀλήθειᾳ, πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς. λέγει αὐτῷ ὁ Πλάτων· τί ἐστὶν ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἶπὼν πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδὲμιν οὐδὲμιν εὐρίσκω ἐν αὐτοῖς».

Ο αφηγητής του βλαβιανού αρχικά πιστεύει σε μια απολύτως απτή πραγματικότητα –εν προκειμένου το ζουμέρο και λατσαριστό Big Mac–, πλιν όμως υποκύπτει στη διαλεκτική της Μαριάνθης και φαίνεται να κλονίζεται. Η Μαριάνθη επικριματολογεί υπέρ της αντιλήψης ότι η πραγματικότητα συνιστά ψευδαίσθηση με τρόπο λογικό –προτείνει μάλιστα ένα πείραμα (σταματά εδώ η αναφορά στην πόδα, προκειμένου να αποφευχθεί το spoiler).

Αντίθεση

Στον διάλογο μπορούμε να εντοπίσουμε μια αντίθεση καθαρά πλατωνική. Στο σημείο αυτό, ως θυμηθούμε την αντιλήψη του Πλάτωνα περί αλήθειας γενικά (την παραβολή με τη σπηλιά, τους αντικατοπτρισμούς και τον «πραγματικό» κόσμο των ιδεών), η οποία συνδέεται και με τη στάση του απέναντι στην ποίηση

και στους ποιητές. Ο Πλάτων ακολουθεί Άγνο-πλάτ την τότε κρατούσα αντίληψη περί ποιητικής έμμενσης: ότι δηλαδή ο ποιητής «ενοουσιάζεται» με την ετυμολογική έννοια της λέξης, γίνεται δηλαδή «ένθους», κοινώς μπαίνει ο θεός μέσα του, συνεπώς ο ίδιος δεν είναι παρά το «δοχείο», το medium που μεταφέρει στους ανθρώπους θείο λόγο. Ως εκ τούτου, πάντοτε σύμφωνα με τον Πλάτωνα (και σε αντίθεση με προγενέστερους στοχαστές, που έβλεπαν κριτικότητα σε αυτή τη διαδικασία «ενοουσιασμού»), ο ποιητής δεν κάνει και πολύ σπουδαία δουλειά –και, ως εκ τούτου, δεν έχει θέση στην Πολιτεία του– γιατί η ποίηση δεν προέρχεται από το λογικό του, από το πνεύμα του ο ποιητής απλώς μεσολαβεί. Αν κάναμε ένα άλμα ετών μέχρι τον Εντγκαρ Άλαν Πόε, έχουμε μια εντελώς αντίστροφη περιγραφή της έμμενσης: σε ένα δοκίμιο του για το περσόμιο ποιήμα του «Raven» –το «Κοράκι»–, ο Πόε αναλύει τη διαδικασία της δημιουργίας με τρόπο εξαιρετικά «πεζό» και διαδικαστικό, αποδίδοντας πλήρως το έργο στην πρόοδο και έρα στη λογική του ποιητή, και αποκλείοντας εντελώς κάθε έννοια «έμμενσης». Ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες στον πρόλογο της «Αναφοράς του Μπρόντι» εντοπίζει με ενδιαφέρουσα αντίθεση στα σύμφορα των δύο θέσεων. Γράφει: «...πρωτίμω τη θεωρία του Πλάτωνα περί Μούσας από τον Πόε, ο οποίος υποστήριξε –ή, ίσως, προσηγορήθηκε πως υποστηρίζει– ότι η σύνθεση ενός ποιήματος είναι έργο της δεινότητας. Δεν ταιφει να με εκπλήσσει το γεγονός ότι ο κλασικός ποιητής στήριζε μια ρομαντική θεωρία, ενώ ένας ρομαντικός ποιητής ενστερνιζότανε μια κλασική θεωρία».

Επιμένοντας στην απόφαση να μην αποκαλύψουμε τι απέγνετο το ζουμέρο Big Mac, δεν θα αναφέρουμε ποια θέση παίρνει ο αφηγητής και ποια η Μαριάνθη, ούτε αν κάποιος από τους δύο διαλέγοντες πεύεται από τον άλλο. Θα περιοριστούμε στην προειδοποίηση πως ο προσεκτικός αναγνώστης θα διακρίνει μια παροδοχή μετατόπιση στην επικριματολογία τους, ανάλογη με την αντίθεση που εντοπίζει ο Μπόρχες συγκρίνοντας τις θέσεις του Πλάτωνα και του Πόε για την ποιητική έμμενση: ίσως έτσι αναρωτηθεί με ποιον από τους δύο συνομιλητές ταυτίζεται (και το ίδιο κριθεί για το σπλιτσο των διαλόγων), μόνο και μόνο «για να διαπιστώσει εντέλει», όπως σημειώνει ο Δημήτρης Καλοκύρης στο οπισθόφυλλο του βιβλίου, ότι ο ίδιος «δεν είναι παρά ο συγγραφέας του τιτανικού εαυτού του».